

6. Soudnictví, kriminalita

Nepominutelnou oblastí s genderově citlivými rozdíly je soudnictví. A to jak u obětí, tak pachatelů zjištěných trestných činů, včetně uvězněných. Speciální problematikou jsou pak rozhodnutí soudů v řízení o nezletilých dětech (o svěření dítěte do péče matky, otce, případně do střídavé péče).

Genderová analýza se zde zabývá otázkami typu:

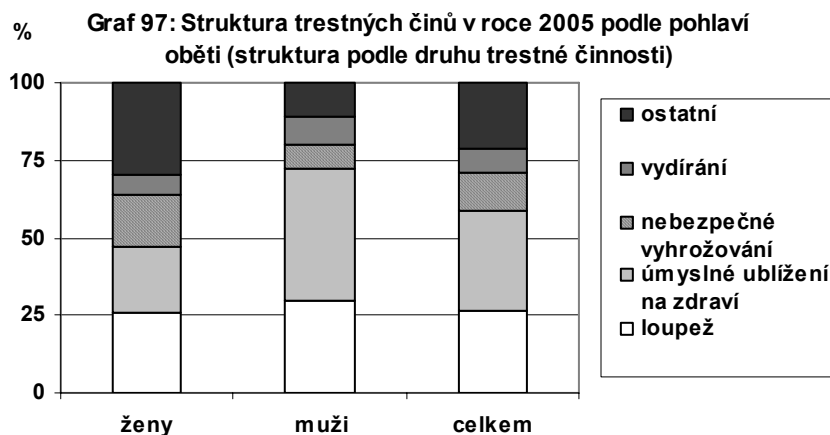
- Kolik bylo zjištěno žen a mužů mezi oběťmi a pachateli trestných činů?
- Převažují mezi oběťmi a pachateli ženy a muži u stejných trestných činů?
- U kterých trestných činů je převaha žen mezi oběťmi a u kterých mezi pachateli?
- Jak se liší pohlavní struktura u obětí vybraných trestných činů v závislosti na věku obětí?
- Jak se liší struktura podle vztahu pachatele k oběti u obětí vybraných trestných činů v závislosti na jejich pohlaví?
- Jak to vypadá s určením péče o nezletilé dítě po rozvodu?

Mezi oběťmi trestných činů celkově převládali muži

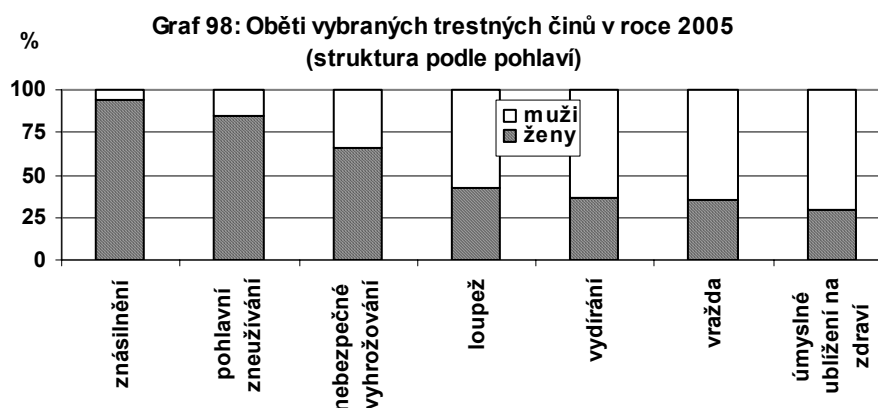
V roce 2005 bylo zjištěno 20 168 trestných činů. Mezi oběťmi trestných činů převažovali muži (bylo jich přibližně 55 %). U 9,6 % zjištěných trestných činů byly oběťmi skupiny osob. Nejvíce bylo zastoupeno úmyslné ublížení na zdraví (32,0 %), následovaly loupeže (26,6 %), nebezpečné vyhrožování (12,4 %) a vydírání (7,9 %).

Mezi oběťmi-muži obsadilo první místo ublížení na zdraví (42,8 %), na druhém místě byly loupeže (26,6 %), vydírání získalo třetí pozici (9,2 %) a nebezpečné vyhrožování čtvrtou (7,2 %).

Mezi oběťmi-ženami figurovaly na prvním místě loupeže (25,6 %), následovaly úmyslné ublížení na zdraví (21,3 %) a nebezpečné vyhrožování (16,9 %), na čtvrté místo se dostalo s 8,7 % pohlavní zneužívání, na pátém místě bylo znásilnění (6,8 %), až na šesté místo se dostalo vydírání (6,4 %). Mezi ženami bylo o zhruba 4 procentní body méně obětí trestného činu loupeže, o zhruba 21 procentních bodů méně obětí úmyslného ublížení na zdraví a o téměř 10 procentních bodů více obětí nebezpečného vyhrožování než u mužů.

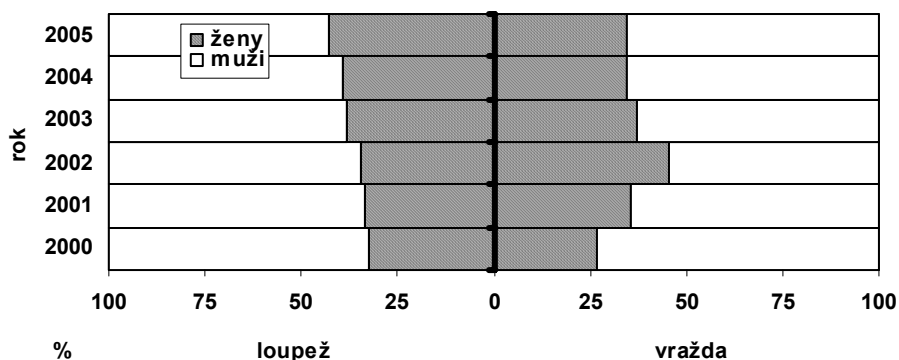

U trestných činů znásilnění, pohlavního zneužívání a nebezpečného vyhrožování převládaly mezi oběťmi ženy, u loupeží, vydírání, vražd a úmyslného ublížení na zdraví byli oběťmi převážně muži.

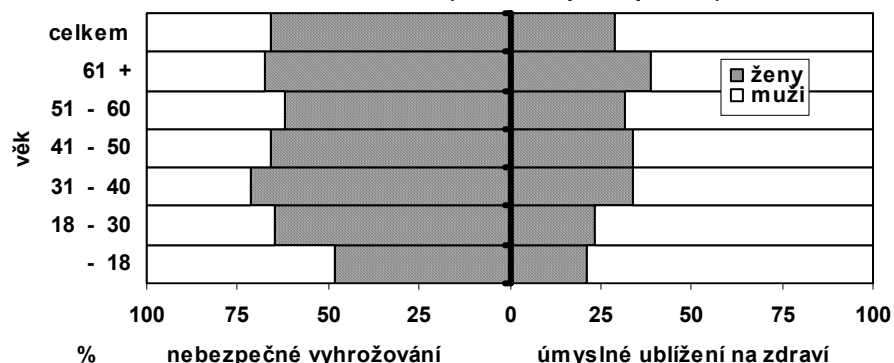
V roce 2005 bylo v ČR celkem zjištěno 5 225 obětí trestného činu loupeže, z toho podíl žen představoval 42,8 %. Oproti roku 2000 se podíl žen mezi oběťmi loupeže zvýšil, a to přibližně o 10 procent. Oproti roku 2000 došlo k nárůstu podílu žen také mezi oběťmi pohlavního zneužití (ze 79,7 % na 84,8 %). V případě obětí vražd došlo v letech 2000-2002 k nárůstu podílu žen z 26,7 % na 45,3 %, do roku 2005 však tento podíl opět klesal, a to na 34,5 %.

**Graf 99: Oběti loupeží a vražd v letech 2000-2005
(struktura podle pohlaví)**

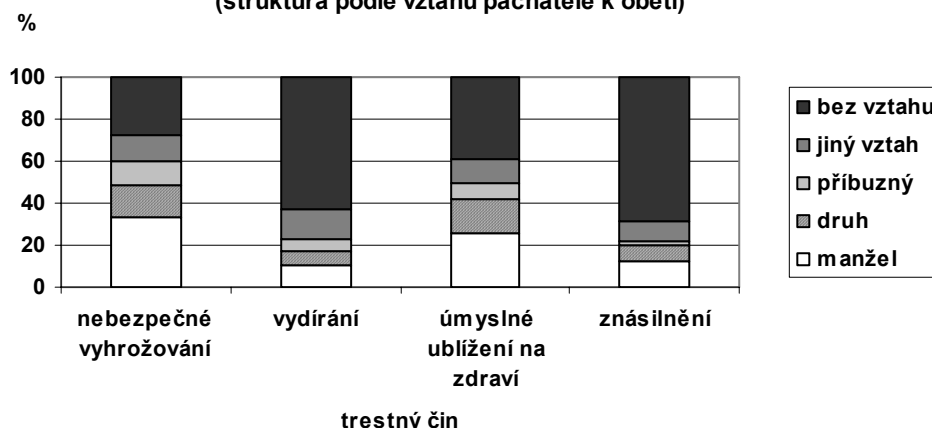
Výrazně odlišné struktury podle pohlaví v závislosti na věku byly zjištěny u nebezpečného vyhrožování a úmyslného ublížení na zdraví. U nebezpečného vyhrožování převažovaly ve všech sledovaných věkových skupinách s výjimkou kategorie do 18 let ženy, v případě úmyslného ublížení na zdraví převládali ve všech věkových skupinách muži.

**Graf 100: Oběti nebezpečného vyhrožování a úmyslného ublížení
na zdraví v roce 2005 (struktura podle pohlaví)**

Pokud jde o vztah pachatele k oběti trestného činu, převládala většinou kategorie „bez vztahu“, a to v případě mužů-obětí častěji, než tomu bylo u žen. Byla-li obětí trestných činů vydírání a znásilnění žena, neměl ve více jak 65 % těchto případů pachatel k oběti žádný vztah. U vydírání byl v 16 % zjištěných případů pachatelem manžel či druh oběti, u znásilnění ve 20 % zjištěných případů, úmyslné ublížení na zdraví měl manžel či druh na svědomí ve více jak 40 % těchto případů a na nebezpečném vyhrožování se manžel či druh podílel téměř 49 %.

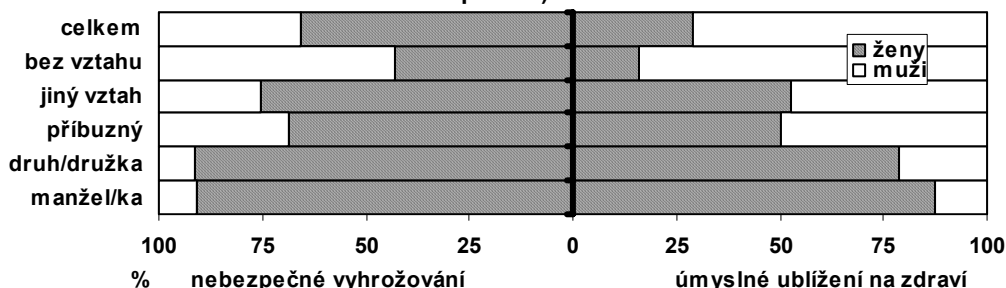
Graf 101: Vybrané trestné činy na ženách v roce 2005
(struktura podle vztahu pachatele k oběti)

V případě vztahu pachatele k obětem-mužům nejčastěji frekventovaných trestných činů převažovala velmi výrazně kategorie „bez vztahu“. U vydírání, úmyslného ublížení na zdraví a znásilnění se jednalo o téměř 90 %, u nebezpečného vyhrožování šlo o 70,2 %. U nebezpečného vyhrožování byla relativně silně zastoupena kategorie „příbuzný“, a to 13,2 procenty.

Mezi oběťmi nebezpečného vyhrožování představoval podíl žen 65,9 %, mezi oběťmi úmyslného ublížení na zdraví 29,0 %. Pokud zde měly oběti k pachateli vztah manžel/manželka, druh/družka, tvořily ženy-oběti více jak 80 %. U nebezpečného vyhrožování bylo mezi oběťmi bez vztahu k pachateli zjištěno 42,8 % žen, u úmyslného ublížení na zdraví 15,9 % žen.

Graf 102: Oběti nebezpečného vyhrožování a úmyslného ublížení na zdraví podle vztahu pachatele k oběti v roce 2005 (struktura podle pohlaví)

Celkově převažovali mezi oběťmi trestných činů muži. Výrazné genderové rozdíly byly zjištěny v závislosti na typu trestné činnosti. Oběťmi útoku na veřejného činitele jsou z více jak 90 % muži, naopak, oběti týrání osoby žijící ve společném obydlí a znásilnění tvoří z více jak 90 % ženy.

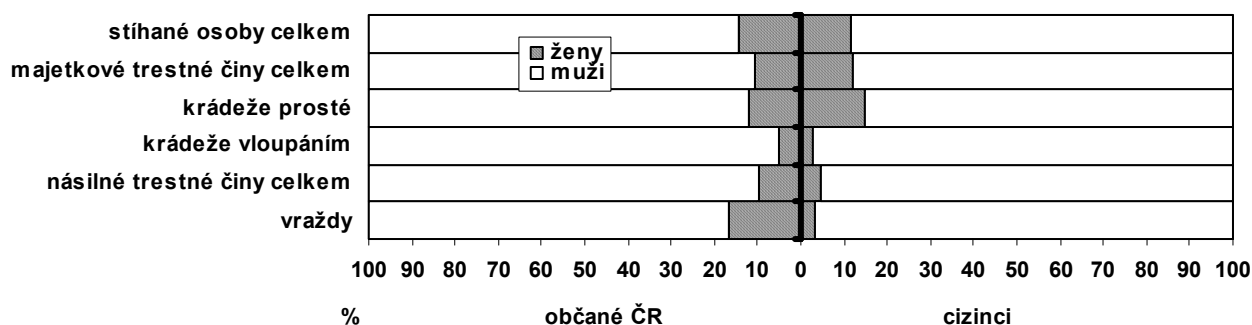
Také mezi pachateli trestných činů převládají muži

V roce 2005 bylo na území ČR stíháno pro trestnou činnost 87 008 osob, podíl žen představoval 14,6 %. Obžalováno bylo 75 223 osob, z toho 13,8 % žen a odsouzeno bylo 67 561 osob, podíl žen zde byl 13,2 %. Přitom v roce 1995 podíl žen mezi stíhanými tvořil 7,2 % a mezi odsouzenými 8,3 %. V roce 2005 byl podíl žen naopak mezi stíhanými vyšší než mezi odsouzenými.

Mezi stíhanými osobami s občanstvím ČR představoval podíl žen 14,4 %, mezi cizinci se pohyboval kolem 11 %. Rozdíl tu byl tedy zanedbatelný, výraznější rozdíly mezi osobami s občanstvím ČR a cizinci se objevovaly v závislosti na typu trestné činnosti.

Vyšší podíl žen mezi cizinci než mezi osobami s občanstvím ČR stíhanými pro trestnou činnost byl u mravnostních a majetkových trestných činů, výrazně vyšší podíl žen mezi stíhanými občany ČR než mezi cizinci byl zaznamenán v případě násilných trestných činů, zejména vražd a v případě hospodářské kriminality.

**Graf 103: Stíhané osoby podle vybraných trestných činů v roce 2005
(struktura podle pohlaví)**

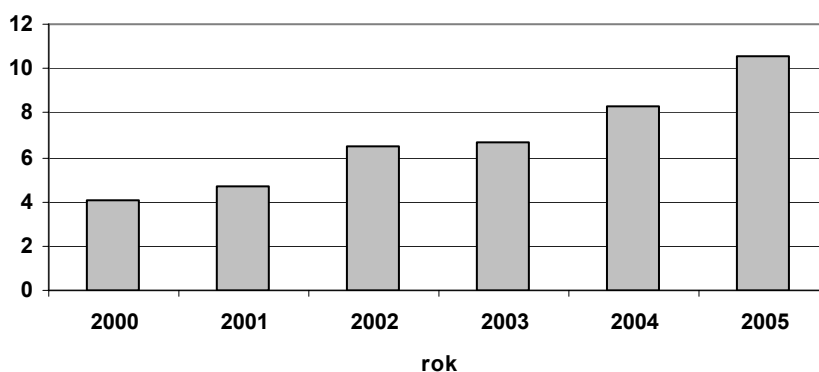

Muži tvořili většinu také mezi odsouzenými

K 31.12. 2005 bylo v ČR odsouzeno pro spáchání trestného činu 16 077 osob, mezi nimi bylo zjištěno 4,6 % žen. I když podíl žen mezi odsouzenými ve všech sledovaných vzdělanostních kategoriích byl po celé sledované období (2000-2005) relativně velmi nízký, vykazoval (především v letech 2000-2003) trend mírného růstu s tím, že mezi odsouzenými s vysokoškolským vzděláním byl tento nárůst téměř trojnásobný.

Nejnižší podíl žen mezi odsouzenými byl zaznamenán u kategorie středoškolského vzdělání bez maturity, a to 2,7 %, nejvyšší pak u vysokoškoláků (10,6 %). V roce předchozím, tj. 2004 byl nejvyšší podíl žen zjištěn u odsouzených osob se středoškolským vzděláním s maturitou – 7,5 %. Do jisté míry se zde odráží vzdělanostní struktura celé populace. Jedinou vzdělanostní kategorií, jež v podílu žen mezi odsouzenými zaznamenala v období 2000-2005 proměnlivý vývoj (došlo zde k nárůstu podílu žen ze 4,1 % na 10,6 %), byly vysokoškolsky vzdělané osoby.

Graf 104: Podíl žen mezi odsouzenými s VŠ za vybrané roky, k 31.12.

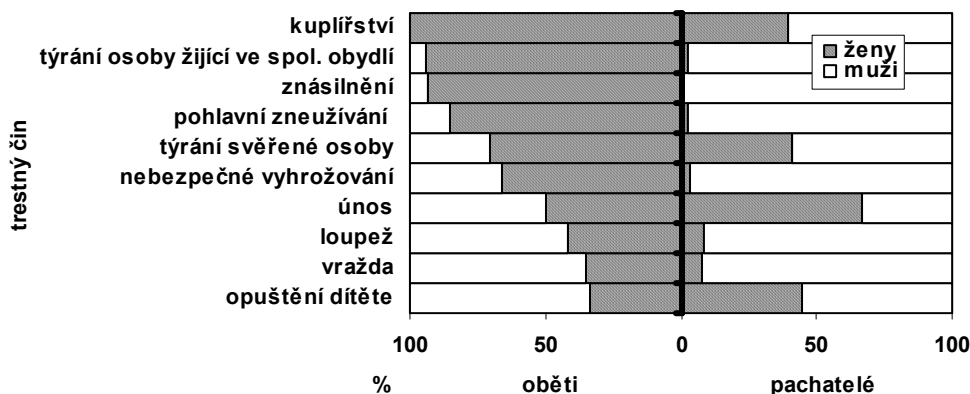
Muži často převažují mezi pachateli trestných činů, kde ženy dominují mezi oběťmi

Mezi pachateli trestných činů celkově převládali muži. Naprosto dominovali v případech znásilnění, týrání osoby žijící ve společném obydlí, v případech pohlavního zneužívání a u nebezpečného vyhrožování. Ve všech těchto případech výrazně převažovaly mezi oběťmi trestných činů ženy. Ženy měly mezi pachateli trestných činů převahu v případě únosů, podíly žen a mužů mezi oběťmi tohoto trestného činu byly vyrovnané. Trestnými činy, kde mezi pachateli i oběťmi převládali muži, byly vraždy, loupeže a opuštění dítěte. U trestného činu týrání svěřené osoby dominovaly mezi oběťmi ženy. Zároveň zde byl i relativně vysoký podíl žen mezi pachateli, více jak čtyřicetiprocentní. U trestných činů s výraznou dominancí mužů mezi pachateli (kromě vražd, loupeží a opuštění dítěte, kde byla převaha mužů jak mezi pachateli tak mezi oběťmi), měly mezi oběťmi výraznou až drtivou převahu ženy.

Jak u žen tak u mužů páchajících trestnou činnost převládaly trestné činy úmyslného ublížení na zdraví, loupeže a vydírání.

Mezi zjištěnými pachateli trestných činů celkově převládali muži, výjimkou byl trestný čin únosu, kde ženy představovaly mezi pachateli více jak 60 % (66,7 %). Současně je ale třeba dodat, že se jedná o velmi marginální trestný čin. Relativně vysoký podíl žen mezi pachateli trestných činů byl u opuštění dítěte (44,4 %), týrání svěřené osoby (41,3 %) a v případech kuplířství (39,3 %). Z více jak devadesáti procent dominovali muži mezi pachateli znásilnění (99,4 %), týrání osoby žijící ve společném obydlí (97,8 %), pohlavního zneužívání (97,3 %), nebezpečného vyhrožování (96,4 %), mezi pachateli vražd (92,2 %) a loupeží (91,5 %). Kromě vražd a loupeží dominovaly mezi oběťmi u výše zmíněných trestných činů s výraznou převahou mužů mezi pachateli ženy.

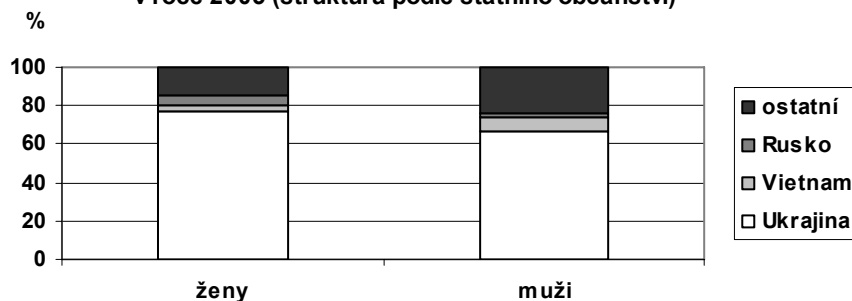
Graf 105: Oběti a pachatelé vybraných trestných činů v roce 2005
(struktura podle pohlaví)

Mezi nelegálně migrujícími byl podíl žen zhruba třetinový

V roce 2005 bylo zjištěno celkem 14 121 ilegálních migrantů-cizinců, z toho podíl žen představoval 31,1 %. Nejvíce těchto osob bylo zjištěno při nelegální migraci ve vnitrozemí (porušování pobytového režimu). Jednalo se o 72 % evidovaných nelegálně migrujících žen-cizinek a 67 % mužů-cizinců. Více jak čtvrtina (26,7 %) zjištěných nelegálně migrujících žen se snažila bez povolení překročit státní hranici a necelé jedno procento pak tvořili žadatelé o azyl. Mezi evidovanými nelegálně migrujícími muži se státní hranici bez povolení pokusilo překročit 31,3 %, necelá 2 procenta představovali žadatelé o azyl. Osoby s občanstvím Ukrajiny (jak u mužů tak u žen) představovaly mezi evidovanými nelegálně migrujícími cizinci na území ČR nejvyšší podíl jak u nezákonného překročení státní hranice, tak v případě porušování pobytového režimu. Osoby s občanstvím Ukrajiny tvořily u žen-cizinek překračujících nezákonně státní hranici 19,9 % (u mužů-cizinců to bylo o 8 procentních bodů méně), v případě porušování pobytového režimu představovaly ženy s občanstvím Ukrajiny 76,7 % cizinek (mužů s občanstvím Ukrajiny zde bylo o 10% bodů méně).

Graf 106: Ženy a muži zjištění při nelegálním pobytu podle pohlaví
v roce 2005 (struktura podle státního občanství)

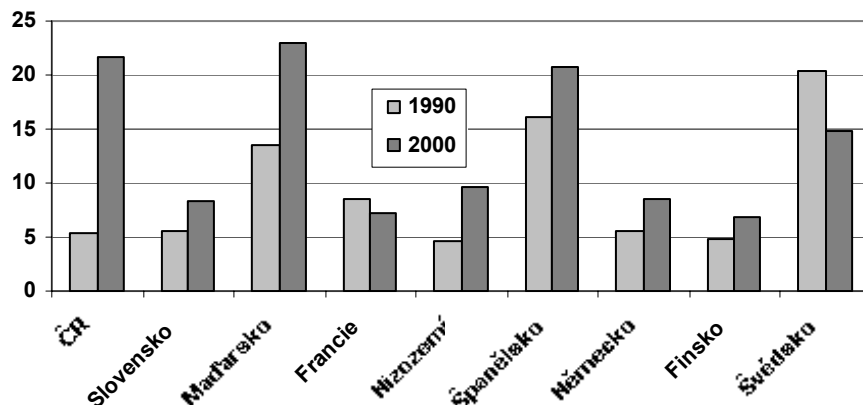

V roce 2000¹ došlo oproti roku 1990 k výraznému nárůstu uvězněných žen na 100 000 žen starších 15 let. Například v České republice (zde byl tento nárůst velmi patrný – z 5,4 na 21,7),

¹ Novější data nebyla na internetu k dispozici, z uváděných zemí byly vybrány země EU, za něž byla data publikována.

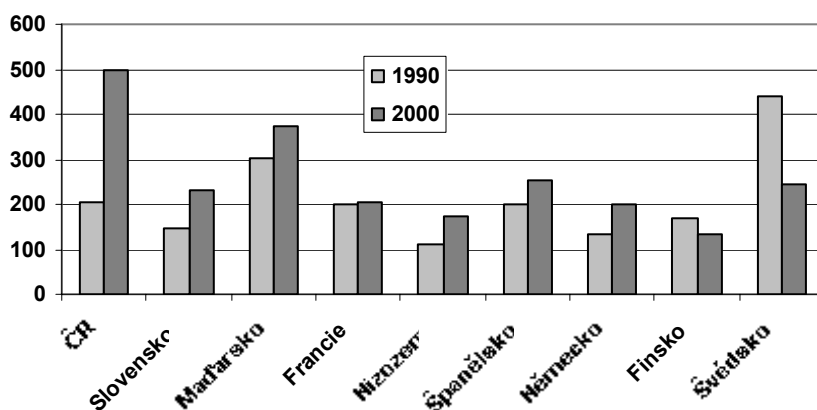
Maďarsku (nárůst z 13,6 na 22,9) či Španělsku (nárůst z 16,2 na 20,8). Opačný trend zaznamenala mezi vybranými zeměmi Francie (z 8,6 na 7,3) a Švédsko (z 20,3 na 14,9).

Graf 107: Uvězněné ženy na 100 000 žen starších 15 let ve vybraných zemích v letech 1990 a 2000

V případě uvězněných mužů na 100 000 obyvatel starších 15 let došlo v roce 2000 oproti roku 1990 k nárůstu v ČR, na Slovensku, v Maďarsku, Španělsku či v Německu, pokles zaznamenaly severské státy Švédsko a Finsko. Ve srovnání se ženskou populací připadalo u mužů na 100 000 obyvatel řádově více uvězněných osob.

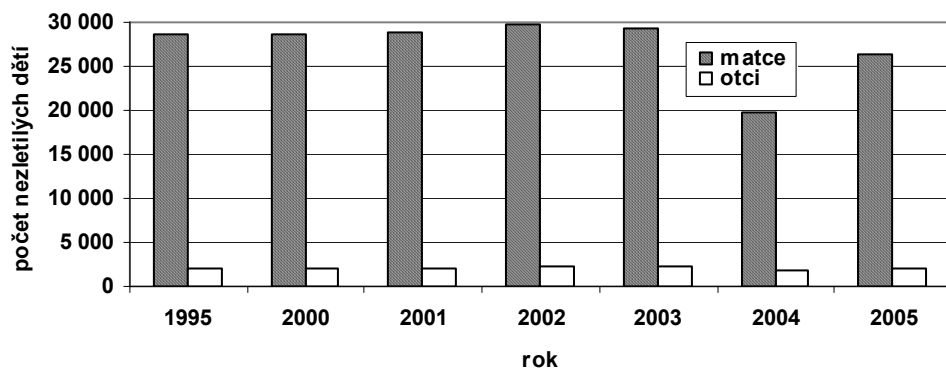
Graf 108: Uvěznění muži na 100 000 mužů starších 15 let ve vybraných zemích v letech 1990 a 2000

Nezletilé dítě připadne z více jak 90 % po rozvodu matce. Tento trend je v čase stabilní

V roce 2005 bylo ženám po rozvodu soudem svěřeno 26 276 nezletilých dětí, mužům pak 2 109. Okolnost, že nezletilé dítě připadne z více jak 90 % po rozvodu ženě, je jevem dlouhodobým. V roce 1995 připadlo 93,4 % nezletilých dětí po rozvodu matkám, v roce 2005 to bylo 92,6 %. Počty nezletilých dětí přidělených po rozvodu do péče matce nebo otci se pohybovaly kolem 30 000. V roce 2005 se jednalo o více jak 28 000 dětí.

Graf 109: Počty nezletilých dětí svěřených po rozvodu na základě prvního rozhodnutí soudu do výchovy matce a otci

Vezme-li se za základ pro výpočet basického indexu počet nezletilých dětí svěřených soudem po rozvodu jednomu z rodičů v roce 1995, je zřejmé, že s výjimkou roku 2004 se počet nezletilých dětí v rozváděných manželstvích zvyšoval.

Graf 110: Basický index vývoje počtu nezletilých dětí svěřených soudem po rozvodu matce a otci se základem v roce 1995:

